

Oponentský posudek doktorské disertační práce

ThLic. Peter Novitzky, M.A.,

## Osobní svobody a bonum commune - analýza díla „Torie spravedlnosti“ Johna Rawlse z pohledu křesťanské etiky

(KTF UK 2011)

Předložená práce je věnována politické filosofii Johna Rawlse, porovnání některých jeho tezí s pozicemi křesťanské sociální nauky, komunitaristicé kritice Rawlse a jeho recepci u některých teologů. Téma je to nepochybně závažné a vzhledem k Rawlsově významu v anglosaské filosofické diskusi také velmi aktuální. Práce je pečlivě typograficky upravena a uvádí přiměřený rozsah použité literatury v angličtině, češtině a slovenčině, zastoupena je i němčina a španělština. Autorovo zacházení s literaturou vykazuje však několik poměrně závažných vad. Autor předně velmi často cituje z druhé ruky a Rawlsovo dílo *promiscue* cituje jak z anglického originálu (s vlastním překladem), tak také z českého a slovenského vydání, což velmi ztěžuje sledování jeho vývodů. Obecně totiž platí, že v odborné práci je jen výjimečně přípustné překládat citáty *ad hoc* a ignorovat publikovaný překlad. To se týká jak Rawlse, tak zejména také Kanta, Hegela a dalších autorů, kteří v českém překladu vyšli. Zcela nepřípustné je ovšem překládat zejména obtížné filosofy z překladů, jak autor běžně dělá například u Hegela či Kanta. Autorovy vlastní překlady jsou navíc vesměs velmi problematické, jak ještě ukáži.

V první kapitole autor resumuje život a odbornou kariéru Johna Rawlse. Místy možná zabíhá do přílišných podrobností (str. 16), už zde se však projevuje zásadní problém celé práce, totiž autorovy nesnáze s jazykem a s jazyky. Kdyby šlo jen o jazykové neobratnosti (např. „... onemocněl tuberkulózou, díky které měl během svého života chatrnější zdraví“, str. 8; „akvarelová umělkyně“, str. 16 aj.), bylo by možné nad tím přimhouřit oko. Bohužel už zde se vyskytují věty, které nedávají dobrý smysl a budí podezření, zda autor čtenému vůbec rozumí. Tak na str. 9 se autor zmiňuje o jakési „tronzilektomii“, kterou zřejmě pokládá za nakažlivou nemoc. Neměl jsem k dispozici Poggovu knihu, z níž autor čerpal, nemoc tohoto jména jsem však v dostupných encyklopediích marně hledal. Není to nakonec jen chybné čtení slova tonsilektomie, oprativní odstranění mandlí (*tonsillae*)? Také věta „Němčině největší vliv na Rawlse měl Malcolm, který byl pouze o deset let mladší než jeho žák“ (str. 11) budí jisté pochybnosti a podobné lze najít na každé stránce. Na str. 15 píše autor o Rawlsově „první porážce roku 1995“, ale o pár stránek dál se čtenář dozví, že téhož roku byl Rawls postižen první mrtvicí; je to totéž? Jak má potom čtenář autorovi důvěřovat v závažnějších věcech?

Klíčový pojem „*fairness*“ (nebo také „*equity*“) má v anglickém politickém a právním myšlení velmi dlouhou tradici, sahající přes latinskou *aequitas* až k Aristotelově *epieikeia*. Rozhodně by si tedy zasloužil mnohem hlubší rozbor, než jen příležitostnou poznámku 2 na str. 79. Výklad *original position* (pozn. 12, str. 22) je velmi zmatený a budí pochybnosti, zda mu autor skutečně rozumí. Také *veil of ignorance* nelze odbýt poznámkou (13 na str. 22), kde jej Freeman údajně spojuje s „Pareto-optimem“ (sic!). Tato vážná podezření se mění v jistotu, když autor na str. 29

pojem *law of peoples* zcela chybně překládá jako „zákon lidí“. Překlad je už gramaticky chybný (*peoples* nemůže být plurál od *man*, člověk, nýbrž od *people*, lid, národ). Protože v češtině slovo „lid“ plurál nemá, nezbyvá než použít překlad „národy“, případně s vysvětlující poznámou. Právnický Rawls samozřejmě předpokládá, že vzdělaný čtenář sám pochopí, že jde o překlad klasického *jus gentium*, základního pojmu stoické i přirozenoprávní teorie. *Society of peoples* pak není „společnost lidí“, nýbrž národů (*gentes*), ovšem chápaných politicky a ne nacionalisticky. Oba tyto sotva omluvitelné omyly autor opakuje na str. 98 a násl. (přestože na stránce 97 poznamenal, že *people* zde znamená lid a ne lidi). Protože zde i jinde (str. 152nn.) soustavně používá „společnost lidí“ místo „společnost národů“, je celý výklad chybný.

Mírně řečeno kostrbaté věty na samé hranici srozumitelnosti pak provázejí i další výklad, takže čtenář, který by o Rawlsovi nic nevěděl, se zde o něm také mnoho nedozví. Rawlsovo přesvědčení, že „se otázky týkající morálky nedají odvodit z premis nebo předpokladů deduktivní cestou“ (str. 37) - rozuměj *odpovědi* na tyto otázky - je rozhodně blíže Sidgewickovi než Kantovi a vyžadovalo by přinejmenším nějaké vysvětlení.

Výklad o Kantovi je také hodně primitivní, zčásti proto, že autor sám překládá jeho texty - z anglického překladu. Z Kantovy pečlivě propracované terminologie tak nezbyde téměř nic a texty nedávají smysl: „Všechny tělesa mají svůj rozsah - pak toto je analytický soud.“ - „Principy takovéto poznání (...) nesmí proto nikdy brány ze zkušenosti; proto poznání je domněle fyzický a ne metafyzický, tj. kotvíci za zkušeností.“ (Str. 41 a 42) Poznámka 6 na str. 41 vůbec nezmiňuje základní pojem *Vernunft* a zmatek tak ještě prohlubuje. Zda lze Kanta zařadit mezi kontraktualisty (str. 45) je přinejmenším sporné, tvrzení, že „formování společnosti je součástí morálního vývoje lidství“ by o tom rozhodně nesvědčilo. V dalším výkladu se už i věty rozpadají a většinou nedávají ani gramaticky smysl. A pokud se nějaký vyskytne, je mylný - například „v Hegelově systému právem je nazýváno jakékoli instituční zřízení“ (str. 55). Že „občanská společnost a její instituce mají důležitou roli v umožnění stabilní formy reflektivního společenského života“ rozhodně není její „řádná definice“, ba ani definice vůbec (str. 57).

Jen pro porovnání kvality autorových citací uvádím překlad z §149 Hegelových *Základů filosofie práva* (str. 62. pozn. 43) podle českého vydání: „V povinnosti se individuum osvobozuje k substanciální svobodě (...) Říkají-li lidé, že chtějí být svobodní, znamená to zprvu jen to, že chtějí být abstraktně svobodní, a každé určení a členění ve státě je považováno za omezení této svobody. Povinnost je potud nikoli omezením této svobody, nýbrž pouze její abstrakce, to znamená nesvobody: je dospěním k bytosti, získáním afirmativní svobody.“ Hegelova *Rechtschaffenheit* znamená poctivost, nikoli správnost (str. 63), *Entäusserung* znamená zvnějšnění, nikoli odcizení (*Entfremdung*), jak autor tvrdí na str. 67, atd.

Ve třetí části práce je jazyková a formulační úroveň textu zřetelně lepší, věty jsou na rozdíl od předchozích částí správně zkonstruovány a (většinou) dávají smysl. Recenzent se tak může obrátit k obsahovým nejasnostem či chybám, jak je u posuzování odborné práce obvyklé. Autor zřejmě považuje „Církevní zákoník“ (rozuměj patrně *Kodex kánonického práva*, CIC) z roku 1917 za vůbec první, jemuž předcházelo jen „precedenční právo“ (str. 91). Výměr „komprehenzivních morálních

systémů“ (str. 149) je (už u Rawlse) problematický, neboť nějaké „metafyzické, světonázorové nebo náboženské myšlenky“ implikuje úplně každá nauka o společnosti. Bylo by asi přesnější vymezit je jako to, co není pokryto „překryvným souhlasem“ (*overlapping consensus*), jak to ostatně autor naznačuje na str. 152. Není pravda, že by se „kontinentální liberalismus“ „opíral o absolutismus“ (str. 155), nýbrž naopak vzniká v opozici vůči němu.

Ve čtvrté části práce, věnované kritikám Rawlsovy teorie spravedlnosti, jazyková a formulační úroveň bohužel opět upadá na předchozí úroveň, takže čtenář marně hledá smysl vět. Uvádím jen několik málo ukázek: „...v různých instancích hypotéza (...) se aspoň ve dvou, když ne ve všech třech se Rawlsova domněnka nestává realitou, protože na to nemá podklady“ (str. 166); „komunita může ospravedlnitelně převládnout jedince“ (str. 167); „Takoví lidé jsou jak nezbytní jako nevyhnutelní, a zajisté jsou víc než jakou se rovnají svým druhům“ (str. 170). Na této úrovni vyjadřování je velmi obtížné - ne-li přímo nemožné - zaujímat jakákoli stanoviska nebo dokonce hodnotit autorovu práci.

Souhrnem tedy musím konstatovat, že předložená práce nesplňuje ani základní požadavky na odbornou práci. Z velké části se soustřeďuje na velmi sumární a povrchní referování stanovisek jiných autorů a ani se nepokouší vyložit a interpretovat zajímavé, ale také význačné a neurčité základní pojmy Rawlse samotného. To se týká například pojmu *fairness*, *veil of ignorance*, *original position*, ale i samotného pojmu spravedlnosti. Ostatně v celé práci chybí základní Aristotelovo rozlišení retributivní a distributivní spravedlnosti v jejich různých variantách. Pokud se týče jazykové kompetence autora, například kapitoly 10 až 12 zřetelně ukazují, že je schopen své myšlenky vcelku srozumitelně formulovat - pokud si s tím dá práci a tématu aspoň trochu rozumí.

Předloženou práci tudíž bohužel **nemohu doporučit k obhajobě** a naopak doporučuji, aby ji autor důkladně přepracoval.



Prof. Jan Sokol, Ph.D.

V Praze 10.8.2011